isu-conference.com

ISU
INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

8th International Scientific and Practical Conference

RESEARCH IN SCIENCE, TECHNOLOGY AND ECONOMICS

November 4-6, 2026
Luxembourg, Luxembourg

INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

8th International Scientific and Practical Conference

«Research in Science, Technology and Economics»

Collection of Scientific Papers

November 4-6, 2026
Luxembourg, Luxembourg

UDC 001(08)

Research in Science, Technology and Economics: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. Luxembourg, Luxembourg. November 4-6, 2026.

ISBN 979-8-89704-985-1 (series)
DOI 10.70286/ISU-04.11.2026

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences.

The materials of the collection are presented in the author's edition and printed in the original language. The authors of the published materials bear full responsibility for the authenticity of the given facts, proper names, geographical names, quotations, economic and statistical data, industry terminology, and other information.

The materials of the conference are publicly available under the terms of the CC BY-NC 4.0 International license.

ISBN 979-8-89704-985-1

ISU
INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

© Participants of the conference, 2026
© Collection of Scientific Papers "International Scientific Unity", 2026
Official site: https://isu-conference.com/

SECTION: POLITICS AND SOCIOLOGY

Чернюк А.С., Виговський Л.А.
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ……. 503

SECTION: PSYCHOLOGY

Туз В.В.
КУЛЬТУРА СКАСУВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ПРОЯВ ГРУПОВОГО ТИСКУ ТА СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ…….. 506

Лугова В.М., Паславська О.В., Пономарьова А.В.
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ……. 511

Русінова М.В.
ПСИХОЛОГІЯ ДОВІРИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЧОМУ ЛЮДИ ВІРЯТЬ НЕЗНАЙОМЦЯМ В ІНТЕРНЕТІ……... 517

Дзікевич Г.В., Мацарська В.В.
ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ: ПАНІЧНІ АТАКИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ ПОДОЛАННЯ…. 522

Зіньчук Л.М, Каліщук С.М.
СПЕЦИФІКА СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДІТОЦЕНТРИЧНИХ І ПАРТНЕРСЬКИХ СІМ'ЯХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ…… 524

Ніколенко А.О., Миколенко Н.В.
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ІНТЕРНЕТ-ВРАЗЛИВІСТЬ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ КІБЕРБУЛІНГУ…… 528

Чернюк А.С., Голярдик Н.А.
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……... 530

Сідельнікова В.К., Ляпкало Є.Г.
ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ…….. 532

Діль І.Я.
МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНИХ МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ……... 535

4. Гуменюк Т. Український культурний фронт: дискурс «культури скасування». Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури. 2024. Т. 7. С. 61–68. URL: https://nrpcult.ukma.edu.ua/article/view/309651/301086 .
5. Traversa M., Tian Y., Wright S. Cancel culture can be collectively validating for groups experiencing harm. Frontiers in Psychology. 2023. Vol. 14. Article 1181872. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10399695/pdf/fpsyg-14-1181872.pdf.
6. Шевчук О. Психологічні особливості кібербулінгу як форми деструктивної міжособистісної взаємодії та його взаємозв'язок із психічним здоров'ям особистості. Психологічні перспективи. 2026. № 47. С. 277–290. URL: https://psychoprospects.vnu.edu.ua/index.php/psychoprospects/uk/article/view/956/743.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Лугова Вікторія Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент,
Кафедра соціальної економіки
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця, Україна
ORCID:0000-0001-9584-2259
Паславська Олена Володимирівна
учитель вищої категорії
звання: старший учитель
Пономарьова Анна Віталіївна
учениця 11 класу
КЗ "Харківський ліцей № 57"
Харківської міської ради
Харківської області, Україна

Проблема булінгу серед дітей та підлітків залишається актуальною для сучасного суспільства, оскільки охоплює не лише сферу міжособистісних відносин, а й питання психологічної безпеки, соціалізації, виховання та організації освітнього середовища. Булінг негативно впливає на психологічне благополуччя особистості, її соціальну адаптацію, самооцінку, здатність встановлювати довірливі відносини та відчуття належності до колективу. Особливої уваги ця проблема потребує в умовах цифровізації комунікації, соціальної нестабільності та воєнних подій в Україні.

У сучасних наукових дослідженнях булінг розглядається не просто як окремий прояв агресивної поведінки, а як складне соціально-психологічне явище, що формується в системі міжособистісних і групових відносин. Його характерними ознаками є систематичність негативних дій, умисність поведінки

та наявність дисбалансу сил між учасниками взаємодії. Такий дисбаланс може бути фізичним, психологічним, соціальним або пов'язаним із вищим статусом одного з учасників у групі.

Важливо розмежовувати булінг та звичайний міжособистісний конфлікт. Конфлікт зазвичай передбачає зіткнення інтересів сторін, які мають відносно рівні можливості відстоювати власну позицію. Натомість булінг характеризується повторюваністю агресивних дій, нерівністю позицій учасників та прагненням однієї сторони принизити, залякати, ізолювати або встановити контроль над іншою. Саме сукупність цих ознак дає підстави кваліфікувати певну поведінку як булінг.

Аналіз наукових підходів свідчить, що дослідники поступово відійшли від пояснення булінгу виключно індивідуальними характеристиками кривдника або постраждалої особи. Зокрема, D. Espelage та S. Swearer обґрунтовують необхідність соціально-екологічного підходу, відповідно до якого булінг формується під впливом декількох взаємопов'язаних рівнів соціального середовища. Індивідуальні особливості взаємодіють із сімейними моделями виховання, груповими нормами, відносинами з однолітками та характеристиками закладу освіти [1].

Важливе значення мають дослідження K. Salmivalli, яка розглядає булінг як груповий процес. Науковиця звертає увагу на те, що його підтримують не лише безпосередні дії кривдника, а й поведінка інших учасників групи: помічників агресора, його прихильників, пасивних спостерігачів і захисників постраждалої особи. Отже, соціальне оточення може як сприяти поширенню булінгу, так і стримувати його [2].

Систематичний огляд D. Álvarez-García зі співавторами, який охопив 85 емпіричних досліджень, засвідчив наявність індивідуальних, сімейних, шкільних і суспільних предикторів булінгу [3]. Дослідження A. Nocentini та ін. також підтверджують значення сімейного контексту та особливостей батьківсько-дитячих відносин [4]. Таким чином, сучасна наукова думка дає підстави розглядати булінг як результат взаємодії детермінант різного рівня.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та вдосконалення систематизації чинників виникнення булінгу серед дітей та підлітків шляхом їх групування за особистісними, сімейними, соціальними та середовищними детермінантами.

Узагальнення наукових підходів дозволяє виділити чотири основні групи чинників виникнення булінгу: особистісні, сімейні, соціальні, середовищні. Розглянемо їх більш детально.

Особистісні детермінанти пов'язані з індивідуальними психологічними характеристиками, особливостями емоційної регуляції, поведінки та соціальної компетентності дитини. До них належать підвищена агресивність, імпульсивність, низький рівень самоконтролю, недостатня емпатія, труднощі управління емоціями, потреба в домінуванні, прагнення до соціального статусу та недостатньо сформовані навички конструктивного розв'язання конфліктів.

Особливе значення має прагнення до домінування. У певних ситуаціях агресивна поведінка використовується як інструмент самоствердження, отримання влади та підвищення власного статусу серед однолітків. Приниження іншої особи може стати способом демонстрації сили, контролю або впливу на групу.

Важливим чинником є також недостатній розвиток емоційної компетентності. Дитина, яка має труднощі з розпізнаванням і регулюванням власних емоцій, може частіше вдаватися до агресивних способів реагування на фрустрацію, невдоволення чи міжособистісні суперечності. Низька емпатійність, своєю чергою, ускладнює розуміння переживань інших людей та усвідомлення наслідків власних дій.

Водночас особистісні особливості не можна розглядати як однозначні причини булінгу. Наприклад, тривожність, соціальна невпевненість, труднощі комунікації або низька самооцінка можуть підвищувати вразливість до віктимізації, але не є провиною постраждалої особи. Тому під час дослідження особистісних чинників необхідно розмежовувати характеристики, які можуть сприяти агресивній поведінці, та особливості, що підвищують ризик стати об'єктом булінгу.

Сім'я є первинним середовищем соціалізації, у якому формуються уявлення дитини про допустимі способи взаємодії, ставлення до інших людей, реагування на конфлікти та використання влади. Саме в родині засвоюються перші моделі емоційного спілкування, підтримки, довіри та розв'язання суперечностей.

До основних сімейних детермінант булінгу належать конфліктність сімейних відносин, емоційне відчуження, недостатня батьківська увага, низький рівень контролю, жорсткі або непослідовні методи виховання, психологічне чи фізичне насильство, відсутність емоційної підтримки та нестабільність сімейного середовища.

Особливого значення набуває моделювання агресивної поведінки дорослими. Якщо дитина регулярно спостерігає приниження, погрози, фізичну агресію або авторитарне придушення іншої людини, вона може засвоювати такі моделі як прийнятні способи досягнення власних цілей. У подальшому це може відображатися на характері її взаємодії з однолітками.

Не менш важливим є емоційний контакт між батьками та дитиною. Недостатня увага до переживань, відсутність довіри та підтримки можуть ускладнювати формування навичок емоційної саморегуляції. Водночас надмірний контроль, як і його відсутність, може негативно позначатися на розвитку самостійності та соціальної відповідальності.

Варто підкреслити, що сімейне середовище може виконувати не лише функцію ризику, а й захисну функцію. Позитивні стосунки з батьками, послідовні вимоги, емоційна підтримка, зацікавленість життям дитини та конструктивне розв'язання сімейних конфліктів сприяють формуванню безпечних моделей поведінки.

Соціальні детермінанти охоплюють особливості взаємодії дитини з однолітками, групову динаміку, соціальні норми та характер розподілу статусних позицій у дитячому колективі.

Серед основних соціальних чинників можна виділити прагнення до популярності та вищого статусу, конкуренцію між учасниками групи, соціальне відторгнення, ізоляцію, стигматизацію, дискримінаційні установки, підтримку агресора іншими учасниками та пасивність спостерігачів.

Особливу роль відіграють групові норми. Якщо в колективі агресивна поведінка сприймається як допустима, а приниження інших забезпечує кривднику популярність або визнання, булінг отримує соціальне підкріплення. У такому разі окремі учасники можуть підтримувати агресора безпосередньо, інші схвалювати його дії, а частина групи залишатися пасивними спостерігачами.

Іншим важливим чинником є соціальне відторгнення. Об'єктом булінгу можуть ставати особи, які відрізняються від більшості за зовнішністю, поведінкою, рівнем навчальних досягнень, соціальним становищем родини, станом здоров'я, мовними особливостями або іншими характеристиками. У цьому випадку булінг може бути пов'язаний із прагненням групи зберегти власну однорідність шляхом виключення тих, кого сприймають як «інших».

Отже, соціальні детермінанти визначають, наскільки група підтримує або засуджує агресивну поведінку. Вони можуть як посилювати ризик булінгу, так і створювати умови для його попередження.

Середовищні детермінанти характеризують умови, у яких відбувається повсякденна взаємодія дітей та підлітків. Насамперед це психологічний клімат закладу освіти, організація освітнього процесу, характер взаємин між учасниками освітнього процесу, якість педагогічного контролю та наявність механізмів реагування на випадки насильства.

До основних чинників цієї групи належать несприятливий психологічний клімат, недостатня увага педагогів до проявів агресії, відсутність чітких правил поведінки, низький рівень довіри між учнями та педагогами, недостатній контроль за безпекою освітнього простору та неефективна система повідомлення про випадки булінгу.

Важливим компонентом сучасного середовища є цифровий простір. Використання соціальних мереж, месенджерів та інших онлайн-платформ розширює можливості спілкування, але водночас створює додаткові умови для проявів агресії. Кібербулінг може здійснюватися через поширення образливих повідомлень, погроз, принизливих фотографій, публічне висміювання або виключення особи з онлайн-груп. Особливістю таких проявів є можливість швидкого поширення інформації та збереження її доступності для широкого кола користувачів.

За даними WHO/Europe, у низці країн спостерігається зростання поширеності кібербулінгу серед підлітків. Це підтверджує необхідність врахування цифрового середовища під час дослідження сучасних форм булінгу [5].

Для України особливого значення набувають також макросередовищні чинники, пов'язані з війною. Воєнні події, вимушене переміщення, втрата звичних соціальних зв'язків, зміна закладу освіти, дистанційне навчання, хронічний стрес та психологічне напруження можуть впливати на характер міжособистісної взаємодії дітей і підлітків.

Дослідження S.Silwal та співавторів, проведене серед українських підлітків віком 11–17 років, виявило зв'язок між досвідом переживання воєнних травматичних подій та віктимізацією булінгу. Зі збільшенням кількості пережитих травматичних подій зростав ризик частішої віктимізації. Ці результати свідчать про необхідність врахування воєнного контексту під час аналізу детермінант булінгу [6]. Водночас важливо наголосити, що воєнний досвід сам по собі не зумовлює агресивної поведінки, а може виступати додатковим фактором психологічної та соціальної вразливості.

Узагальнення зазначених підходів дозволило вдосконалити систематизацію чинників виникнення булінгу шляхом їх об'єднання у чотири взаємопов'язані групи. Запропонований підхід представлено в табл. 1.

Таблиця 1 Систематизація чинників виникнення булінгу серед дітей та підлітків

Група чинників	Основні детермінанти	Механізм впливу
Особистісні	Агресивність, імпульсивність, низький самоконтроль, недостатня емпатія, емоційна нестабільність, потреба в домінуванні, прагнення до статусу	Сприяють використанню агресії як способу самоствердження, контролю або вирішення міжособистісних проблем
Сімейні	Конфлікти в родині, жорсткі або непослідовні методи виховання, недостатня батьківська увага, низький контроль, емоційне відчуження, моделювання агресії	Формують моделі взаємодії та уявлення про допустимість агресивної поведінки
Соціальні	Вплив однолітків, групові норми, соціальне відторгнення, конкуренція за статус, підтримка агресора, пасивність спостерігачів, дискримінація	Забезпечують соціальне підкріплення булінгу або підвищують вразливість особи до віктимізації
Середовищні	Негативний психологічний клімат, недостатній педагогічний контроль, відсутність механізмів реагування, цифровізація, кіберпростір, соціальна нестабільність, війна та вимушене переміщення	Створюють умови для виникнення, поширення та тривалого існування булінгової взаємодії

Джерело: розроблено на основі узагальнення [1-7].

Принципова особливість запропонованої систематизації полягає в тому, що кожна група чинників розглядається не ізольовано, а як складова єдиної системи детермінант. Особистісні характеристики визначають індивідуальні передумови поведінки, сімейне середовище впливає на засвоєння моделей взаємодії, соціальне оточення формує групові норми та механізми підтримки або

неприйняття агресії, а середовищні умови визначають можливості для виникнення та закріплення булінгових відносин.

Отже, булінг доцільно розглядати як динамічний процес, що виникає внаслідок накопичення та взаємодії факторів ризику. Водночас на кожному з визначених рівнів існують захисні ресурси, які можуть зменшувати ймовірність його виникнення. До них належать розвинена емпатія, навички саморегуляції, позитивні сімейні відносини, підтримка однолітків, сприятливий психологічний клімат, довіра до педагогів та чіткі правила протидії насильству.

Практичне значення запропонованої систематизації полягає у можливості її використання під час розроблення комплексних програм профілактики булінгу. Такі програми мають передбачати не лише роботу з особистісними характеристиками учасників освітнього процесу, а й залучення батьків, формування позитивних групових норм, розвиток навичок конструктивної комунікації та створення безпечного освітнього й цифрового середовища.

Таким чином, удосконалено систематизацію чинників виникнення булінгу серед дітей та підлітків шляхом їх групування за особистісними, сімейними, соціальними та середовищними детермінантами. На відміну від фрагментарного розгляду окремих причин, запропонований підхід дає змогу комплексно охарактеризувати механізми формування булінгу та врахувати взаємозв'язки між індивідуальними характеристиками особистості, сімейними відносинами, груповою динамікою й умовами соціального середовища. Особливу увагу приділено розширенню середовищної групи за рахунок цифрових, соціально-нестабільних і воєнних чинників, що має важливе значення для дослідження булінгу в сучасних українських реаліях.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним визначенням взаємозв'язків між виділеними групами детермінант, оцінюванням їхнього впливу на різні форми булінгу та розробленням комплексної системи раннього виявлення ризиків булінгової поведінки в дитячому й підлітковому середовищі.

References

1. Espelage D. L., Swearer S. M. (eds.). Bullying in American Schools: A Social-Ecological Perspective on Prevention and Intervention. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2003. 408 p.
2. Salmivalli C. Bullying and the peer group: A review. Aggression and Violent Behavior. 2010. Vol. 15, № 2. P. 112–120. DOI: https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.08.007
3. Álvarez-García D., Núñez J. C., Dobarro A., Rodríguez C. Risk factors associated with cybervictimization in adolescence. International Journal of Clinical and Health Psychology. 2015. Vol. 15. No. 3. P. 226–235
4. Nocentini A., Fiorentini G., Di Paola L., Menesini E. Parents, family characteristics and bullying behavior: A systematic review. Aggression and Violent Behavior. 2019. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178918300375.

5. World Health Organization Regional Office for Europe. One in six school-aged children experiences cyberbullying, finds new WHO/Europe study. 2024. URL: https://www.who.int/europe/news-room/27-03-2024-one-in-six-school-aged-children-experiences-cyberbullying--finds-new-who-europe-study.
6. Silwal S. et al. Bullying victimization among adolescents during the early phase of war in Ukraine. Child and Adolescent Mental Health. DOI: https://doi.org/10.1111/camh.12770.
7. Супрун Ю.М., Паславська О.В. Систематизація видів булінгу в сучасному освітньому середовищі. Advanced Technologies in Scientific Research: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference. (August 12-14, 2026, Rotterdam, Netherlands). International Scientific Unity. 2026. 170-175 pp.

ПСИХОЛОГІЯ ДОВІРИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЧОМУ ЛЮДИ ВІРЯТЬ НЕЗНАЙОМЦЯМ В ІНТЕРНЕТІ

Русінова Мілана Владиславівна
здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня
спеціальності «Соціальна робота та консультування»
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, Україна

Анотація. У тезах розглянуто психологію довіри в соціальних мережах і причини, через які люди схильні довіряти незнайомцям в Інтернеті. Проаналізовано особливості сприйняття інформації в цифровому середовищі, роль емоційної близькості та обміну особистим досвідом у формуванні довіри до співрозмовників. Розглянуто зв’язок між використанням соціальних мереж, психологічним благополуччям, задоволеністю життям і особливостями спілкування. Висвітлено важливість критичного сприйняття інформації та врахування особливостей онлайн-взаємодії під час формування довіри до інших користувачів.

Ключові слова: міжособистісна довіра, цифрове середовище, сприйняття інформації, віртуальні стосунки, емоційний зв’язок, інтернет-комунікація, інформаційна маніпуляція.

Актуальність теми. У сучасному світі соціальні мережі відіграють важливу роль у житті людей, адже дають можливість спілкуватися, знаходити нових знайомих і ділитися власними думками. Проте досить часто користувачі починають довіряти людям, яких ніколи не бачили в реальному житті, сприймаючи їхні слова та інформацію як правдиві. При цьому не завжди виникає бажання перевірити достовірність повідомлень або замислитися над справжніми намірами співрозмовника. На формування довіри можуть впливати емоції, спосіб спілкування, оформлення профілю, спільні інтереси та відчуття близькості до іншої людини. Водночас така довіра не завжди є виправданою та